

Biblioteka
AVANTURA REČI

Naslov originala
Marilynne Robinson
“Gilead”

Copyright©2004 by Marilynne Robinson
Copyright©2010 za srpski jezik Čarobna knjiga

Dizajn korice:
Dragan Bibin

Urednik
Borislav Pantić

ISBN 978-86-7702-140-5

Nijedan deo ove publikacije, kao ni publikacija u celini, ne sme se re-produkovati, umnožavati, prešampavati niti u bilo kojoj drugoj formi i bilo kojim drugim sredstvom prenositi ili distribuirati bez odobrenja izdavača.

Sva prava za objavljivanje ove knjige zadržavaju autor i izdavač prema odredbama Zakona o autorskim pravima.

Čarobna knjiga
Beograd 2010.

Merilin Robinson

GALAD

Prevela

Nina Ivanović Muždeka

**Čarobna
knjiga**

Zahvaljujem Elen Levajn, kao i Ketrin Stol i Erlu Makartniju.
– M. R.

Za Džona i Elen Samers, moje drage roditelje

REKAO SAM TI SINOĆ DA BIH JEDNOG DANA MOGAO OTIĆI, I TI SI UPITAO KUDA, A JA SAM REKAO DA BUDEM S DRAGIM GOSPODOM, I TI SI UPITAO ZAŠTO, A JA SAM KAZAO ZATO ŠTO SAM STAR, A TI SI REKAO DA NE MISLIŠ DA SAM JA STAR. I UVUKAO SI SVOJU RUKU U MOJU I REKAO DA NISAM JAKO STAR, KAO DA TO SVE REŠAVA. REKAO SAM TI DA BI MOGAO IMATI ŽIVOT VEOMA DRUGAČIJI OD MOG I OD ŽIVOTA KOJI SI IMAO SA MNOM, A TO BI BILO PREKRASNO, IMA MNOGO NAČINA DA SE DOBRO ŽIVI. TI SI ODVRATIO: „MAMA MI JE TO VEĆ REKLA.“ A ZATIM SI REKAO: „NEMOJ SE SMEJATI!“, JER SI MISLIO DA SE SMEJEM TEBI. PODIGAO SI RUKU I PRISLONIO MI PRSTE NA USNE I POGLEDAO ME ONAKO KAKO ME NIKO U ŽIVOTU NIJE POGLEDAO, OSIM TVOJE MAJKE. TO JE NEKAKVA MEŠAVINA GNEVNOG PONOSA, IZRAZITO STRASTVENOG I STROGOG. UVEK SE POMALO IZHENADIM KAD VIDIM DA SU MI OBRVE NAKON TAKVOG POGLEDA OSTALE NEOPRLJENE. NEDOSTAJAĆE MI.

ČINI SE DA JE BESMISLENO PRETPOSTAVLJATI KAKO MRTVIMA BILU ŠTA NEDOSTAJE. AKO OVO ČITAŠ KAO ODRASTAO ČOVEK – A MOJA JE NAMERA DA OVO PISMO ČITAŠ TADA – VEĆ DUGO ME NEĆE BITI. ZNAĆU NAJVEĆI DEO ONOGA ŠTO SE IMA ZNATI O MRTVOVANJU, NO NAJVEROVATNIJE ĆU TO ZADRŽATI ZA SEBE. ČINI SE DA TO TAKO BIVA.

Ne znam ni sam koliko su me puta ljudi pitali kako izgleda smrt, ponekad u trenucima kad ih je i same svega sat ili dva

delilo od iskustva iz prve ruke. Čak i kad sam bio veoma mlad, ljudi stari kao ja sada pitali bi me to, grčevito bi mi se držali za ruke i zagledali svojim starim mlečnim očima u moje oči, kao da su znali da ja znam i kao da su nameravali da me *nateraju* da im kažem. Govorio bih im da je to kao da se vraćate kući. Na ovome svetu mi nemamo dom, govorio bih, a potom bih se pešice vratio uz drum do ovog starog mesta i skuvao sebi džezvu kafe, napravio sendvič s prženim jajetom i slušao radio – nakon što sam ga nabavio – često sedeći u mraku. Sećaš li se ove kuće? Mislim da se sigurno sećaš, barem malo. Odrastao sam po parohijskim domovima. Najveći sam deo života proveo u ovom parohijskom domu, a mnogo sam ih i posetio jer su prijatelji mog oca i većina rodbine takođe živeli u parohijskim domovima. Kad sam u ono vreme o tome razmišljao, što nije bivalo baš često, mislio sam kako je ovo najgori od svih parohijskih domova, najpromajniji i najsumorniji. Tačnije, u to sam se vreme tako osećao. Ovo je sasvim dobra stara kuća, no tada sam u njoj bio sasvim sam. Zbog toga mi je čudno izgledala. Nisam se baš na ovom svetu osećao kao kod kuće, i to je činjenica. Sada je drugačije.

Sad kažu da mi srce otkazuje. Lekar se poslužio izrazom „angina pektoris“, što zvuči nekako teološki, poput mizerikordije. E pa, u mojim godinama očekujete takve stvari. Moj je otac umro kao star čovek, ali njegove sestre nisu baš dugo poživеле. Stoga mogu samo da budem zahvalan. Ono zbog čega žalim jeste to što tebi i tvojoj majci nemam gotovo ništa da ostavim. Nekoliko starih knjiga koje niko drugi ne bi hteo. Nikada nisam zaradio neki pomena vredan novac, a o novcu koji sam imao nikada nisam vodio računa. Ni na pamet mi nije padalo da ću iza sebe ostaviti ženu i dete, veruj mi. Da sam znao, bio bih bolji otac. Ostavio bih po strani nešto novca za tebe.

To je ono najvažnije što želim da ti kažem – duboko žalim zbog teških vremena koja mora da su zadesila tebe i tvoju majku, bez ikakve stvarne pomoći s moje strane, ako ne računamo molitve, a molim se sve vreme. Molio sam se dok sam živeo, a molim se i sada, ako takvo što biva u narednom životu.

Čujem te kako razgovaraš s majkom: ti pitaš, ona odgovara. Ne čujem same reči, tek vaše glasove. Ne voliš da ideš na spavanje i ona mora svake večeri iznova da te nagovori na to. Nikada je ne čujem da peva izuzev uveče, u susednoj sobi, dok te privoleva na san. Tada pak ne mogu da razaznam koju to pesmu peva. Glas joj je veoma tih. Meni zvuči divno, no ona se smeje kad joj to kažem.

Zaista više ne znam šta je divno. Pre neki dan sam na ulici prošao kraj dvojice mladića. Znam ko su, rade u automehaničarskoj radionici. Nisu od onih što dolaze u crkvu, nijedan od njih, već su to samo pristojna dva mlada spadala koja se moraju sve vreme šaliti; i tako su stajali tamo, naslonjeni na zid radionice, na suncu, i palili cigarete. Uvek su toliko crni od masti i toliko natopljeni benzinom da mi nije jasno kako se i sami ne zapale. Razmenjivali su doskočice kako to i inače čine i smejali se onako pogano kako se već smeju. I meni se to učinilo divnim. Prekrasno je posmatrati ljude kako se smeju, kako ih smeh nekako obuzima. Ponekad se zaista bore s njim. Često to viđam u crkvi. I tako se pitam šta je to i odakle potiče, i pitam se čime se to u čoveku hrani kad on mora da se smeje do kraja, dok ne završi sasvim. Donekle je nalik na plakanje, rekao bih, osim što se smeh daleko lakše potroši.

Kad su videli da dolazim, razume se, prestali su sa šalama, no video sam da su se u sebi i dalje smejali, razmišljajući o tome šta ih je to stari propovednik mogao čuti da govore.

Poželeo sam da im kažem da volim šale kao i svako drugi. Mnogo sam puta u životu poželeo to da kažem. No, nije to nešto što su ljudi voljni da prihvate. Ljudi žele da budete pomalo izdvojeni. Poželeo sam da kažem da sam ja čovek koji umire i da neću imati još mnogo mogućnosti da se smejem, bar ne na ovome svetu. No, pretpostavljam da bi zbog toga postali ozbiljni i učtivi. Trudim se da sakrijem svoje stanje što duže mogu. Za čoveka koji umire, osećam se prilično dobro, i to je blagoslov. Naravno, tvoja majka zna za to. Rekla je da je moguće da je, ako se ja dobro osećam, lekar pogrešio. Ipak, s obzirom na moje godine, mogao je pogrešiti samo donekle.

To je najčudnija stvar u vezi sa ovim životom, u vezi s tim što sam sveštenik. Ljudi promene temu kad vide da se približavate. A onda ponekad isti ti ljudi dođu k vama i kažu vam najneverovatnije stvari. Mnogo se toga krije ispod površine života, svi to znaju. Mnogo zlobe, straha i krivice, i beskrajno mnogo usamljenosti, i to tamo gde zaista ne biste očekivali da ih nađete.

Otac moje majke bio je propovednik, kao što je bio i otac mog oca, i njegov otac pre njega; šta je bilo pre toga, niko ne zna, no ja se ne bih ustručavao da pogađam. Taj je život za njih bio sasvim prirodan, baš kao što je i za mene. Bili su to čestiti ljudi, ali ako postoji nešto što je od njih trebalo da naučim a nisam, onda je to kako da savladam svoju narav. To je mudrost koju je davno trebalo da steknem. Čak i sada, kad me titraj bila tera da mislim na kraj, zateknem sebe kako besnim zbog toga što fioka nije dobro zatvorena ili zato što sam negde zaturio naočare. Ovo ti govorim da bi i sam obratio pažnju na tu slabost.

Za nijansu previše gneva, i suviše često ili u pogrešno vreme, može načiniti daleko više štete no što bi mogao da zamisliš. Iznad svega, pazi šta govoriš. „Gle, mala vatra, i kolike velike šume sažeže. I jezik je vatra“¹ – i to je istina. Kad je moj otac bio star, upravo to mi je rekao u pismu koje mi je poslao. To pismo sam, ispostavilo se, spalio. Ispustio sam ga pravo u šporet. U ono me je vreme to daleko više začudilo nego što me čudi sada.

Pokušaću sad da budem sasvim otvoren. Pazi, ovo govorim s krajnjim poštovanjem. Moj otac je bio čovek koji je postupao u skladu s principima, kao što je i sam govorio. Postupao je u saglasju sa istinom, kako ju je on video. No, nešto u načinu na koji je to radio dovodilo je do toga da te s vremena na vreme razočara, i to ne samo mene. Ovo govorim uprkos svoj pažnji koju mi je posvećivao dok me je odgajao, na čemu sam mu duboko zahvalan, premda bi on sam to mogao osporiti. Neka mu je laka crna zemlja, pouzdano znam da sam ga razočarao. Neverovatna je to pomisao. A nismo želeli da se ogrešimo jedan o drugoga.

E pa, da očima gledaju i da ne vide, i da ušima slušaju i da ne razumeju, kao što Gospod veli.² Ne mogu da tvrdim da razumem tu poslovicu, koliko god da sam je puta čuo, pa čak i o njoj držao propoved. Ona samo izražava krajnje nepojmljivu istinu. Možeš nešto poznavati kao svoj džep, a da ipak, zapravo, ništa pod milim bogom ne znaš o tome. Čovek može poznavati svog oca, ili svog sina, a da ipak među njima ne bude ničeg osim odanosti, ljubavi i uzajamnog nerazumevanja.

¹ Saborna poslanica sv. apostola Jakova, 3:5–6. Navodi iz Biblije dati su prema prevodu Đure Daničića i Vuka Stefanovića Karadžića prilagođenom ekavskom izgovoru. (Prim. prev.)

² Jevandjelje po Marku, 4:12. (Prim. prev.)

Pominjem to samo zato što želim da kažem kako će ljudi koji osećaju bilo kakvu krivicu u vezi s tobom pretpostaviti da si ljut i videće gnev u tvom ponašanju, čak i ako se sasvim mirno baviš životom koji si odabrao. Zbog njih sumnjaš u sebe, što, u zavisnosti od slučaja, može predstavljati ozbiljnu smetnju i gubljenje vremena. Kamo sreće da sam to shvatio mnogo ranije nego što jesam. Već me razmišljanje o tome pomalo ljuti. Ljutnja je oblik gneva, to mi je jasno.

Jedna od velikih prednosti religijskog poziva jeste to što ti on pomaže da se usredsrediš. Pruža ti dobru osnovnu ideju o onome što se od tebe traži, ali i o onome što možeš lepo i da zanemariš. Ako uopšte mogu da ti ponudim nekakvu mudrost, ovo je njen dobar deo.

Blagoslov si u našem domu nepunih sedam godina, i to prilično sušnih, suviše kasno u mom životu. Nije postojala nikakva mogućnost da nešto promenim kako bih obezbedio vas dvoje. Ipak, razmišljam o tome i molim se. Često mi je to na pameti. Želim da to znaš.

Ovo je proleće lepo, a danas je još jedan lep dan. Skoro da si zakasnio u školu. Podigli smo te na stolicu i pojeo si tost s džemom dok ti je majka glancala cipele a ja te češljao. Imao si da uradiš jednu stranicu sabiranja, što je trebalo da uradiš sinoć, a ti si se jutros time bavio čitavu večnost, nastojeći da svi brojevi ispadnu kako valja. Sav si na majku, veoma ozbiljan povodom svega. Stariji te zovu Đakon, no ne dolazi sva ta ozbiljnost s moje strane porodice. Nisam video ništa slično dok nju nisam upoznao. Ako ostavimo po strani mog dedu. Meni se to činilo napola tugom, napola gnevom, i pitao sam se šta li joj se to u životu dogodilo te je dovelo do takvog izraza u očima. Onda sam jednog jutra, kad si imao oko tri godine

– bio si tek dečarac – ušao u dečju sobu i zatekao te na podu obasjanog suncem, u jednodelnoj pižami, kako pokušavaš da otkriješ kako da popraviš slomljenu bojnicu. Podigao si pogled k meni i beše to taj njen pogled. Mnogo sam puta pomislio na taj trenutak. Kažem ti, ponekad mi se činilo da gledaš unatrag kroz život, unatrag kroz nevolje za koje se molim da ih nikad ne doživiš, i da tražiš od mene da ti izvolim reći šta imam.

„Isti si kao svi oni starci u Bibliji“, kaže mi tvoja majka, i to bi bilo tačno kad bih mogao da poživim stotinu dvadeset godina, i možda da imam nekoliko krava i vola i sluge i služavke. Otac mi je ostavio zanat, za koji se ispostavilo da je i moj poziv. No, činjenica je da mi je sve to došlo sasvim prirodno, da sam odrastao s tim. Ti najverovatnije nećeš.

Video sam mehur od sapunice kako lebdi pored mog prozora, naduven, drhtav i sve bliži onoj plavoj boji kao u vilinskog konjica koju dobiju tik pre nego što se rasprsnu. Pogledao sam dole u dvorište i tamo ste bili ti i tvoja majka; duvali ste mehure na mačku i to u vidu baražne vatre, te je sirota životinja bila izvan sebe od izobilja. Bukvalno je skakala u vazduh, ta naša bezbrižna Sapunjavka! Neki mehuri su leteli uvis kroz grane, čak i povrh drveća. Vas dvoje ste se i suviše bavili mačkom da biste videli nebeske posledice svojih zemaljskih dela. Bile su prekrasne. Tvoja majka nosi svoju plavu haljinu, ti nosiš svoju crvenu majicu i klečite na zemlji jedno kraj drugog, Sapunjavka između vas, i sve to bleštavilo mehura koji se podižu uvis, i obilje smeha. Ah, ovaj život, ovaj svet.

Majka ti je rekla da ti pišem zaveštanje i činilo se da si veoma zadovoljan tom idejom. Dobro, onda. Šta da zabeležim

za tebe? Ja, Džon Ejms, rođen sam leta gospodnjeg 1880. u državi Kansas, kao sin Džona Ejmsa i Marte Tarner Ejms, unuk Džona Ejmsa i Margaret Tod Ejms. U vreme kad ovo pišem poživio sam sedamdeset šest godina, od kojih sam sedamdeset četiri proživio ovde u Galadu³, u Ajovi, ako izuzmemo školovanje na koledžu i u semeništu.

I šta još da ti kažem?

Kad mi je bilo dvanaest godina, otac me je odveo na dedin grob. U to je vreme moja porodica već desetak godina živela u Galadu, gde je moj otac služio u crkvi. Njegov je otac, koji je rođen u Mejnu i koji je tridesetih godina devetnaestog veka došao u Kansas, nakon penzionisanja godinama živio s nama. Zatim je starac otišao i postao nekakav putujući propovednik, ili smo barem mi tako mislili. Umro je u Kansasu i tamo je sahranjen, kraj grada koji je skoro sasvim ostao bez svojih stanovnika. Suša je oterala većinu onih koji nisu još ranije otišli u neki od gradova bliže železnici. Mora da je grad tu uopšte i postojao samo zato što je to bio Kansas i zato što su ljudi koji su ga naselili pripadali Stranci slobodne zemlje⁴, koja baš nije razmišljala na duge staze. Ne služim se često izrazom „bogu iza leđa“, no kad se setim tog mesta, upravo mi taj izraz padne na um. Mesecima je moj otac pokušavao da pronade mesto na kojem je starac završio, pišući mnoštvo pisama crkvama, novinama i tako dalje. Mnogo je truda uložio u taj poduhvat. Naposletku mu je neko odgovorio i poslao paketić s dedinim

3 Galad – planinska oblast istočno od reke Jordan koja se u Bibliji pominje kao gora svedočanstva (Prva knjiga Mojsijeva, glava 31). (Prim. prev.)

4 Stranka slobodne zemlje (engl. *Free Soilers*) – politička stranka u Sjedinjenim Američkim Državama, aktivna na predsedničkim izborima 1848. i 1852. godine, čiji su se pripadnici protivili širenju robovlasništva na zapadne teritorije i zalagali se za život „slobodnih ljudi na slobodnoj zemlji“. (Prim. prev.)

satom, izanđalom starom Biblijom i nekim pismima, za koja sam kasnije saznao da su samo neka od pisama mog oca, koja su starcu sigurno dali ljudi koji su mislili da su ga nagnali da se vrati kući.

Mog je oca silno žalostilo to što su poslednje reči koje je uputio svom ocu bile reči velikog gneva i što među njima u ovome životu nikada ne može doći do pomirenja. Istinski je poštovao svog oca, uopšteno govoreći, i teško mu je bilo da prihvati da su stvari okončane onako kako su okončane.

To je bilo 1892. godine, kada su putovanja još bila prilično tegobna. Vozom smo stigli dokle smo mogli, a zatim je moj otac unajmio kola i konje. Bilo je to više nego što nam je bilo potrebno, ali i sve što smo mogli pronaći. Negde smo pogrešno skrenuli i izgubili smo se, a toliko nam je bilo teško da pojimo konje da smo ih ostavili na nekoj farmi i ostatak puta prešli pešice. Putevi su svejedno bili užasni, prekriveni prašinom na mestima kojima se išlo i spečeni u brazde tamo kuda se nije gazilo. Moj otac je u jutenoj vreći nosio nekakve alatke kako bi grob malo doveo u red, a ja sam nosio onoliko hrane koliko smo imali – biskvite, sušenu govedinu i nekoliko malih žutih jabuka koje smo tu i tamo pokupili usput, kao i košulje i čarape za preobuku, koje su do tada već bile prljave.

Otac zapravo uopšte nije imao dovoljno novca da tada krene na put, no toliko mu je bio na pameti da nije mogao da dočeka da dovoljno uštedi. Rekao sam mu da i ja moram da pođem, i to je poštovao, premda je to donelo mnogo poteškoća. Moja je majka čitala o užasnoj suši zapadno od nas i uopšte nije bila zadovoljna kad je rekao da namerava i mene da povede. Rekao joj je da će biti poučno, što zaista i jeste bilo. Moj je otac namerio da pronađe taj grob uprkos svim poteškoćama. Nikada se ranije nisam zapitao gde ću naredni

put moći da popijem vode, i u svoje blagoslove ubrajam to što se nikad više nisam našao u takvoj nevolji. Bilo je trenutaka kada sam istinski verovao da ćemo se jednostavno izgubiti i umreti. Jednom mi je otac, dok mi je u naramak ređao drvca za potpalu, rekao da smo poput Avrama i Isaka na putu ka brdu u zemlji Moriji⁵. I sâm sam tako mislio.

Tamo je bilo toliko loše da nismo mogli da kupimo hranu. Zaustavili smo se kraj neke farme i potražili gazdaricu, a ona skide mali zavežljaj s kredenca, tutnu nam nešto kovanica i novčanica i reče: „Koliko vajde imam od njega, mogao bi biti i konfederacijski.“ Prodavnica mešovite robe bila je zatvorena i ona nije mogla da nabavi so, šećer niti brašno. Dali smo joj malo naše bedne sušene govedine – od tada nisam kadar očima da je vidim – u zamenu za dva kuvana jajeta i dva kuvana krompira, koja su imala odličan ukus čak i bez soli.

Zatim moj otac upita za svog oca i ona reče: „Oh da, bio je tu u blizini.“ Nije znala da je umro, no znala je gde je najverovatnije sahranjen i odvela nas je do onoga što je ostalo od puta koji će nas odvesti pravo do tog mesta, jedva pet kilometara od mesta na kojem smo stajali. Put je bio zarastao, ali dok ste koračali po njemu, mogli ste videti kolotrage. U njima šiprag nije toliko narastao jer je zemlja i dalje bila čvrsto utabana. Dvaput smo prošli kraj tog groblja. Ona dva ili tri nadgrobna kamena što su na groblju stajala behu se srušila i sve je bilo zaraslo u korov i travu. Treći put moj otac primeti stub ograde te odosmo do njega; videli smo svega nekoliko grobova, niz od možda sedam ili osam humki, a niže još upola toliko, s tom uvelom smeđom travom odozgo. Sećam se da mi se nedovršenost tog reda činila tužnom. U drugom smo

5 Prva knjiga Mojsijeva, glava 22. (Prim. prev.)

redu pronašli obeležje koje je neko napravio tako što je strgnuo komad kore s debla, a zatim u njega dopola ukucao eksere savijajući ih nadole kako bi ispisivali slova VLČ EJMS. Slovo E je ličilo na L a slovo S je bilo Z naopačke, no nije moglo biti greške.

Do tada se već bilo spustilo veče, te smo se vratili do farme one gospođe, oprali se na njenoj cisterni, popili vode s njenog bunara i spavali u njenom senjaku. Donela nam je kukuruznu kašu za večeru. Voleo sam tu ženu kao drugu majku. Voleo sam je do suza. Ustali smo pre zore da pomuzemo kravu, nasečemo drva za potpalu i donesemo joj kofu vode, a ona nas je dočekala na vratima s doručkom koji se sastojao od pržene palente s pekmezom od kupina rastopljenim odozgo i s kašikom skorupa, te smo jeli stojeći tamo na maloj verandi, na hladnoći i u mraku, i bilo je prosto divno.

Zatim smo se vratili na groblje, koje je bilo tek komad zemlje s napola srušenom ogradom okolo i kapijom na lancu o kojem je visilo zvono za krave. Otac i ja smo popravili ogradu što smo bolje mogli. Zemlju na grobu je malo razbio svojim pererezom. No, tada je odlučio da bi trebalo da se vratimo do farme, pozajmimo dve motike i čestitije to uradimo. Rekao je: „Bolje da se postaramo i za ove druge ljude dok smo tu.“ Ovog puta nas je kod gospođe čekao beli pasulj za večeru. Ne sećam se njenog imena, što je šteta. Imala je kažiprst odsečen na prvom zglobu i vrskala je dok govori. U to mi se vreme činila starom, no mislim da je bila tek žena sa sela koja se trudila da sačuva pristojnost i zdrav razum, da ostane u životu, krajnje umorna i sasvim sama tamo daleko. Moj otac je rekao da govori kao da su njeni iz Mejna, ali je nije pitao odakle je. Zaplakala je kad smo se oprostili i obrisala lice keceljom. Otac ju je upitao ima li nekakvo pismo ili poruku koju bi želela

da prenesemo i rekla je da nema. Upitao ju je da li bi želela da pođe s nama, a ona nam zahvali, odmahnu glavom i reče: „Tu je krava.“ Zatim reče: „Biće nam sasvim dobro kad dođu kiše.“

To je groblje bilo najsamotnije mesto koje možeš da zamisliš. Kad bih rekao da je predstavljalo povratak prirodi, došao bi na pomisao da je posedovalo određenu vitalnost. No, bilo je isušeno i sprženo od sunca. Bilo je teško zamisliti da je trava ikada bila zelena. Gde god bi kročio, na desetine malih skakavaca bi poletelo uvis, ispuštajući onaj njihov zvuk, kao kad kresneš šibicu. Otac gurnu ruke u džepove, obazre se oko sebe i odmahnu glavom. Zatim je počeo da krči šiprag pomoću ručne kose koju je doneo, pa podigosmo nadgrobne spomenike koji se behu prevrnuli – većina grobova bila je samo oivičena kamenjem i nikakvih imena, datuma ili bilo čega drugog ne beše na njima. Otac je rekao da pazim gde stajem. Tu i tamo bilo je malih grobova koje isprva nisam primetio, ili nisam sasvim shvatio šta predstavljaju. Razume se da nisam želeo da gazim po njima, no sve dok nije isekao korov, nisam znao gde se nalaze. Potom shvatih da sam gazio po nekima od njih i pripade mi muka. Samo u detinjstvu sam osećao takvu krivicu i sažaljenje. I dalje sanjam o tome. Moj otac je uvek govorio da je, kad neko umre, telo samo stara odeća koja duhu više nije potrebna. Ipak, stajali smo tamo, upinjući se svim silama da pronađemo grob i pazeći gde stajemo što smo više mogli.

Dosta smo se dugo trudili da stvari dovedemo u red. Bilo je vruće i čuli su se oni zvuci skakavaca i zvuk vetra koji je pomerao svu tu suhu travu. Zatim smo svuda unaokolo razbacali semenje: metvulju, pupavicu, suncokret, kuglasti amarant i ukrasni grašak. Bilo je to semenje koje smo uvek skupljali u našoj bašti. Kad smo završili, otac sede na zemlju

kraj groba svog oca. Dugo je tu ostao, čupkajući slamke sena koje su se na njemu zadržale i hladeći se šeširom. Mislim da je žalio što nema ničega više što bi mogao da uradi. Naposletku ustade i otrese odeću, te ostadosmo da stojimo tamo, vlažne bedne odeće i ruku prljavih od rada, dok su prvi cvrčci cvrčali, muve počinjale zaista da smetaju a ptice se glasale onako kako se glasaju kad se spremaju da se povuku pred noć, i otac pognu glavu i poče da se moli, preporučujući svog oca Gospodu i moleći za oprost Gospoda, ali i svog oca. Strašno mi je nedostajao deda i osećao sam, takođe, potrebu za oprostom. No, beše to veoma dugačka molitva.

U tim mi je godinama svaka molitva delovala dugačko i zaista mi je bilo krajnje dosadno. Pokušao sam da držim oči sklopljene, ali sam nakon nekog vremena morao malčice da pogledam oko sebe. Toga se veoma dobro sećam. Isprva mi se učinilo da vidim sunce kako zalazi na istoku; znao sam gde je istok jer se sunce bilo tek pojavilo na horizontu kad smo tog jutra stigli tamo. Zatim sam shvatio da je to što sam video bio pun mesec koji se rađao baš dok je sunce zalazilo. Oba su videla stajala na svom rubu, a između njih prekrasna svetlost. Činilo se da je možeš dotaći, kao da opipljive struje svetlosti prelaze s jedne strane na drugu, ili kao da je između sunca i meseca razapeta velika pređa svetlosti. Želeo sam da otac to vidi, no znao sam da bih morao da ga prenem iz molitve; želeo sam to da učinim na najbolji mogući način, te ga uzeh za ruku i poljubih je. Zatim rekoh: „Pogledaj mesec.“ I on pogleda. Samo smo stajali tamo sve dok sunce nije zašlo, a mesec izašao. Činilo se da lebde na horizontu prilično dugo, verovatno zato što je njihova svetlost bila toliko bleštava da se nije moglo gledati ravno u nju. Taj grob, i moj otac i ja kraj njega, beše tačno između njih, što mi je u tom trenutku

delovalo neverovatno budući da nisam baš mnogo razmišljao o prirodi horizonta.

Otac reče: „Nikad ne bih pomislio da ovo mesto može biti prelepo. Drago mi je što sad to znam.“

Kad smo naposletku stigli kući, izgledali smo toliko loše da je majka, kad nas je ugledala, samo briznula u plač. Obojica smo smršali, a odeća nam je bila u lošem stanju. Čitavo putovanje nije trajalo ni ceo mesec, ali onih nedelju dana ili tu negde, kad smo se bili izgubili, spavali smo u ambarima i šupama, pa čak i na goloj zemlji. Bila je to velika avantura koje smo se mogli sećati, i otac i ja smo se kasnije smejali nekim prilično užasnim stvarima. Jednom je neki starac čak pucao na nas. Otac je, kako je tada rekao, nameravao da napabirči nekoliko izđikalih šargarepa iz bašte kraj koje smo prolazili. Ostavio je deset centi na verandi da plati za ono što bismo mogli naći da pokupimo, što je uvek bilo malo. To je bio prizor – moj otac u košulji preskače trošnu staru baštensku ogradu sa svežnjem lišća šargarepe u ruci, a čovek iza njega cilja. Pobjegli smo u šipražje, i kad smo zaključili da neće poći za nama, seli smo na zemlju; otac je nožem sastrugao zemlju sa šargarepe i isekao je na komade, koje je stavio na vrh svog šešira položenog između nas kao stočić, a zatim je počeo da izgovara molitvu zahvalnicu pre jela, što nikad nije propuštao da učini. „Za sve što ćemo primiti“, reče, a zatim obojica počesmo da se smejemo sve dok nam suze ne potekoše. Sad shvatam da se očajnički starao da nas nahrani. To ga je zapravo dovelo do nečega nalik na zločin. Ta je šargarepa bila toliko velika, stara i tvrda da je morao da je raseče na komadiće. Bilo je to skoro kao da žvaćeš granu, a nije bilo ničega čime bismo zalili zalogaje.

Tek kasnije sam zapravo shvatio u kakvoj bih se nevolji našao da je otac pogoden, ili čak ubijen, a da sam ja ostao tamo sasvim sam. Još sanjam o tome. Mislim da je osećao onaj sram koji osećaš kad shvatiš kako si budalasto rizikovao, nakon što već budalasto rizikuješ. No, bio je čvrsto namerio da pronade taj grob.

Jednom mi je, kako bi mi utuvio u glavu da moram da učim dok sam mlad i dok mi učenje ide lako, deda ispričao priču o čoveku kojeg je znao kad je tek stigao u Kansas, nekom propovedniku koji se tek doselio. Rekao je: „Taj momak jednostavno nije imao poverenja u svoj hebrejski. Prešao bi dvadeset pet kilometara po pustopoljini, po ciči zimi, kako bi razjasnio neko pitanje. Morali bismo da ga odledimo kako bi mogao da nam kaže šta mu je na pameti.“ Moj otac se nasmejao i rekao: „Najčudnije od svega je što bi to moglo biti tačno.“ No, u to sam se vreme setio ove priče jer mi se činilo da se naše ponašanje ne razlikuje mnogo od ponašanja tog momka.

Otac se okanuo pabirčenja i vratio se kucanju na vrata, što isprva nije želeo da radi jer bi ljudi, kad saznaju da je propovednik, ponekad pokušali da nam daju više nego što su uistinu sebi mogli da priušte. Barem je on verovao da je tako. Mogli su da pogode da je propovednik, koliko god da smo grubo delovali nakon nekoliko dana naših lutanja po pustinji, kako ih je on nazivao. U nekoliko smo se kuća ponudili da obavimo neke poslove u zamenu za hranu, a ljudi bi ga upitali da li bi im samo malo čitao iz Svetog pisma ili izgovorio molitvu. Zanimalo ga je kako znaju i često se pitao šta ga je to odavalo. To što su mu ruke ogrubele i što na njemu nema nikakvog viška mesa za njega je bilo pitanje ponosa. I sâm sam mnogo puta doživeo slično iskustvo i postavljao sebi isto

pitanje. Dakle, mnogo smo dana proveli na rubu pogibelji i godinama smo se tome smejali. Uvek su nas najgori delovi terali na smeh. Moju je majku sve to nerviralo, no samo bi rekla: „Nemojte mi nikada ni govoriti.“

Umnogome je bila izuzetno brižna majka, sirota žena. Bio sam na neki način njeno jedino dete. Pre nego što sam se rodio, kupila je sebi nov kućni zdravstveni priručnik. Bio je debeo i skup, i daleko detaljniji od Knjige levitske⁶. Pozivajući se na njega, pokušala je da nas spreči da se služimo mozgom sat vremena nakon večere, ili da išta čitamo dok su nam stopala hladna. Smisao je bio u tome da se spreči postavljanje protivrečnih zahteva pred krvotok. Jednom joj je moj deda rekao da, kad ne bi moglo da se čita hladnih stopala, u čitavoj državi Mejn ne bi bilo niti jedne pismene osobe, no ona je bila veoma ozbiljna u vezi s takvim stvarima i on ju je samo nervirao. Rekla je: „Niko u Mejnu nema baš mnogo za jelo, tako da se sve to lepo potire.“ Kad sam se vratio kući, dobro me je oribala, strpala u krevet, hranila šest ili sedam puta dnevno i zabranjivala služenje mozgom posle ama baš svakog obroka. Bilo je prilično dosadno.

To je putovanje za mene bilo veliki blagoslov. Sad shvatam koliko je otac tada bio mlad. Nije mu moglo biti mnogo više od četrdeset pet ili četrdeset šest godina. Sve do duboko u starost bio je krepak, poletan čovek. Godinama smo se uveče, posle večere, dobacivali loptom, sve dok sunce ne bi zašlo i dok ne bi bilo suviše mračno da vidimo loptu. Mislim da mu je jednostavno bilo drago što ima dete kod kuće, sina. E pa, i ja sam bio krepak i poletan starac, sve donedavno.

⁶ Knjiga levitska – Treća knjiga Mojsijeva. (Prim. prev.)

* * *

Pretpostavljam da znaš da sam se oženio jednom devojkom kad sam bio mlad. Odrasli smo zajedno. Venčali smo se poslednje godine mog boravka u semeništu, a zatim smo se vratili ovde kako bih preuzeo očevu predikaonicu na nekoliko meseci, dok su on i majka bili na jugu radi majčinog zdravlja. Moja žena je umrla na porođaju, a dete je umrlo s njom. Zvale su se Luiza i Andželin. Video sam bebu dok je bila živa, držao sam je u naručju nekoliko minuta, i to je bio blagoslov. Boton ju je krstio i dao joj ime Andželin jer sam ja tog dana bio u Tejboru – dete smo očekivali tek za šest nedelja – i nije bilo nikoga da mu kaže koje smo ime naposljetku odabrali. Bila bi Rebeka, no Andželin je dobro ime.

Prošle nedelje, kad smo bili kod Botonovih na večeri, primetio sam kako mu posmatraš šake. Sada su toliko zahvaćene artritismom da su sama koža i zglobovi. Misliš da je strašno star, a on je mlađi od mene. Bio mi je kum na prvom venčanju, a s tvojom majkom me je venčao. Njegova kćerka Glori sada je kod kuće, s njim. Brak joj se raspao i to je tužno, ali za Btona je blagoslov to što je tu s njim. Svratila je pre neki dan da mi donese časopis. Rekla mi je da bi se i Džek mogao vratiti kući. Trebalo mi je neko vreme da se setim ko je to. Verovatno ne pamtiš mnogo o starom Botonu. Sada je pomalo čangrizav s vremena na vreme, no to je razumljivo s obzirom na njegove muke. Bilo bi šteta da ga po tome pamtiš. U svoje vreme je bio najbolji propovednik kojeg sam čuo.

Moj je otac uvek držao propoved na osnovu beležaka, a ja sam svoja pisao od reči do reči. Na tavanu se nalaze kutije pune propovedi, a ove iz nekoliko poslednjih godina naslagane su u

ormaru. Nikada ih nisam ponovo pregledao da vidim valjaju li, da vidim da li sam zapravo išta rekao. Skoro čitavo moje životno delo u tim je kutijama, što je neverovatno zanimljiva pomisao. Mogao bih ih pročešljati, možda pronaći nekoliko koje bih želeo da imaš. Pomalo ih se plašim. Verujem da sam možda toliko radio na njima tek da bih bio nečim zauzet. Ako bi neko došao u kuću i zatekao me kako pišem, obično bi otišao, osim ako posredi nije bilo nešto prilično važno. Ne znam zašto bi samoća bila melem za usamljenost, no za mene je u to vreme često bivalo tako, a ljudi su me poštovali zbog svih tih sati koje sam proveo radeći u radnoj sobi, kao i zbog knjiga koje su mi stizale poštom – nije ih bilo mnogo, zapravo, ali ih je ipak bilo više nego što sam mogao sebi da priuštim. Eto na šta je otišao deo novca koji sam mogao ostaviti po strani.

Nije to sve, razume se. Za mene je pisanje uvek bilo poput molitve, čak i kad nisam pisao molitve, a pisao sam ih često. Osećaš da si s nekim. Ja osećam da sam sada s tobom, šta god to značilo, s obzirom na to da si ti sada tek dečarac i da ti ova pisma, kad odrasteš, možda neće biti zanimljiva. Možda pak nikada neće dospeti do tebe, iz ovog ili onog razloga. O, kako duboko žalim zbog svake tuge koja te je zadesila i kako sam samo zahvalan u očekivanju svakog dobra koje si iskusio. Hoću da kažem, molim se za tebe. U tome ima bliskosti. To je istina.

Tvoja majka poštuje sate koje provodim ovde, u radnoj sobi. Ponosna je na moje knjige. Zapravo, ona mi je skrenula pažnju na broj kutija koje sam ispunio svojim propovedima i molitvama. Recimo, pedeset propovedi godišnje u toku četrdeset pet godina, ne računajući sahrane i slično, čega je bilo uistinu mnogo. Dve hiljade dvesta pedeset. Ako u prosequ imaju po trideset strana, to je šezdeset sedam hiljada pet stotina

stranica. Da li je to moguće? Pretpostavljam da jeste. Pišem sitno, pride, kao što ti je do sada već postalo jasno. Recimo da tri stotine stranica ide u jednu knjigu. Dakle, napisao sam dve stotine dvadeset pet knjiga, što me po kvantitetu stavlja rame uz rame sa Avgustinom i Calvinom. To je neverovatno. Skoro sve sam napisao u krajnjoj nadi i ubedenju. Prosejavajući misli i birajući reči. Pokušavajući da kažem ono što je istina. I, iskreno da ti kažem, bilo je to divno. Zahvalan sam na svim tim sumornim godinama, iako se sad čine kao duga, gorka molitva koja je naposljetku uslišena. Tvoja je majka ušetala u crkvu usred molitve – da se skloni od nevremena, pomislih, jer je pljuštalo. I posmatrala me je pogledom toliko ozbiljnim da me je bilo sramota što njoj propovedam. Što bi Boton rekao, osetio sam siromaštvo svojih zapažanja.

Ponekad mi je prijao mir jedne obične nedelje. To je kao da stojiš u tek zasađenoj bašti nakon tople kiše. Možeš da osetiš tih i nevidljiv život. Sve što mu je od tebe potrebno jeste da paziš da ga ne zgaziš. Bio je to vrlo tih i miran dan, kiša po krovu, kiša na prozorima, i svi zahvalni jer se čini da nam nikad nije dosta kiše. U takvim trenucima mi možda i nije posebno važno slušaju li ljudi ono što imam da kažem – znam, naime, kakve su im misli. Tada se, ako neka neznanka ušeta, taj isti mir može učiniti poput uspavanosti i dosadne navike jer se plašiš da se njoj tako doima.

Da je Rebeka poživela, bila bi joj pedeset jedna – bila bi deset godina starija nego što je tvoja majka sada. Dugo sam mislio o tome kako bi bilo kad bi ušla na ta vrata, čega se bar ne bih stideo da izgovorim u njenom prisustvu. Naime, uvek sam zamišljao da se vraća s mesta na kojem se sve zna, i da čuje moje nade i moja nagađanja onako kako bi ih čuo neko ko je pogledao istini u lice i ko zna koliko je duboko

moje nerazumevanje. Bila je to opsena kojom sam samog sebe varao kako ne bih učenja i rasprave previše uzimao k srcu. U to sam vreme čitao mnogo knjiga i stalno sam se u mislima raspravljao s nekom od njih, ali smatram da nisam previše te učenosti donosio za predikaonicu. Pa ipak, verujem da me je upravo to što sam pisao te propovedi zamišljajući da bi Rebeka u dobri čas mogla ušetati kroz vrata učinilo donekle spremnim za trenutak kad je ušla tvoja majka, mlađa nego što bi Rebeka bila, razume se, ali ne mnogo drugačija nego što sam je u mislima video. Posredi nije bila prevashodno njena pojava, već to što je izgledala kao da ne pripada tu, u isti mah se doimajući kao da jedina od svih nas zaista tu pripada.

To kažem jer je posedovala izvesnu ozbiljnost koja se činila gotovo kao oblik gneva. Kao da bi mogla reći: „Došla sam ovamo iz nemerljive daljine i iz nepojmljivog drugog sveta samo da uslišim tvoje molitve. A sada reci nešto što ima bar malo smisla.“ Moja mi propoved beše poput pepela na jeziku, a nije da nisam radio na njoj. Radio sam na svim svojim propovedima. Sećam se da sam tog dana krstio dvoje novorođenčadi. Osetio sam kako me pomno posmatra. Oba su deteta zaplakala kad sam im prvi put vodom pokvasio čela i ja sam podigao pogled; na njenom licu beše baš onaj izraz stroge začuđenosti za koji sam znao da će biti tu i pre nego što sam podigao pogled, te poželeh da sasvim iskreno kažem: „Ako znaš bolji način da se ovo obavi, bio bih zahvalan da mi kažeš.“ Potom, svega šest meseci kasnije, krstio sam je. I došlo mi je da je pitam: „Šta sam uradio? Šta to znači?“ Često mi se javljalo to pitanje, ne zato što nisam bio siguran da sam uradio nešto što ima smisla, već zato što sam, koliko god da sam razmišljao i čitao i molio se, osećao da nisam upoznat s tom tajnom. Suze su joj potekle niz lice, blažena bila. Nikada to neću zaboraviti.

Osim ako ne zaboravim sve, kao što mnogi stari ljudi zaborave. Izgleda da neću živeti dovoljno dugo da zaboravim mnogo od onoga što do sada nisam zaboravio, što je, znam, dosta. Često sam tokom godina razmišljao o krštenju. Boton i ja smo često razgovarali o tome.

Možda će ti se učiniti da ovo nije vredno pomena, s obzirom na ozbiljnost teme, no uistinu ne mislim da je beznačajno. Bili smo veoma pobožna deca iz pobožnih porodica, u prilično pobožnom gradu, i to je znatno uticalo na naše ponašanje. Jednom smo krstili tek rođene mačiće. Bili su to prašnjavi mačići iz ambara, jedva stabilni na nogama, ona ničija stvorenja koja žive svoje neznane živote loveći miševе i nimalo ne mareći za ljude, osim što ih izbegavaju. No, čini se da se sve životinje rađaju kao druželjubive, i tako bismo se uvek obradovali kad bismo videli nove mačićе kako ispuzavaju iz rupe u koju je majka pokušala da ih sakrije, spremni na igru kao što smo i mi bili. Jednoj od devojčica palo je na pamet da ih umota u haljinu za lutku – imala je samo jednu haljinu, što i nije bilo važno jer mačići jedva da su i tren mogli da izdrže u njoj i jer su svejedno morali biti odmotani čim su kršteni. Ja sam im pokvasio čela, ponavljajući čitavu trojstvenu formulu⁷.

Njihova namrgođena stara majka iskrivljenog repa zatekla nas je kako ih krštavamo kraj potoka, te je počela da odnosi svoje bebice hvatajući ih za vrat, jednu po jednu. Izgubili smo pojam o tome koja je koja, no bili smo prilično sigurni da su neka od tih stvorenja odneta dok su još bila u tmini neznaboštva, što nas je veoma brinulo. Stoga sam naposljetku upitao oca, na

⁷ Trojstvena formula – trinitarna formula, fraza „u ime Oca, Sina i Svetoga duha“. (Prim. prev.)

najležerniji mogući način, šta bi se tačno dogodilo s mačkom kad bi je neko, recimo, krstio. Odgovorio je da se sa svetim tajnama mora postupati s najvećim poštovanjem. To baš nije bio odgovor na moje pitanje. Mi jesmo poštovali svete tajne, ali na umu nam je bio čitav svet tih mačaka. Ipak sam shvatio šta je želeo da kaže i nisam nikoga više krstio sve dok se nisam zaredio.

Devojčice su dvoje ili troje od tih mačića odnele svojim kućama i napravile od njih prilično pristojne kućne mačke. Luiza je uzela jedno žuto mače. Imala ga je i kad smo se venčali. Ostali su živeli svoje živote divljih mačaka, ne razlikujući se od ostalih svoje vrste, i nije se moglo reći da li su hrišćani ili pagani. Luiza je svoju mačku nazvala Iskrica, zbog bele fleke na čelu. Naposletku je nestala. Pretpostavljam da su je uhvatili kako krade zečeve, što je bio greh kojem se izdašno predavala, iako smo znali da je hrišćanska mačka, i to već ukočenih zglobova. Jedan od dečaka je rekao da bi je trebalo nazvati Poprskana. On je bio baptist, čvrst pristalica potpunog uranjanja, što ja nisam bio i na čemu bi te mačke trebalo da budu zahvalne. Rekao nam je da se našim metodama ne može postići ama baš nikakav efekat, a mi nismo mogli da dokažemo da nije u pravu. Naša Sapunjavka mora da je neki daleki rođak te mačke.

Još se sećam tih toplih malih čela pod mojim dlanom. Svako je nekad mazio mačku, no dodirnuti je na taj način, s čistom namerom da je blagosiljaš, sasvim je nešto drugo. Ostaje u sećanju. Godinama smo se pitali šta smo im to, s kosmičke tačke gledišta, učinili. I dalje mi se čini da je to pravo pitanje. Ima nečeg stvarnog u blagoslovu, a krštenje prvenstveno smatram blagoslovom. Ono ne povećava svetost, ali je priznaje, i u tome ima neke moći. Osetio sam, takoreći,

kako prolazi kroz mene. Osećaj je kao kad zaista spoznaš neko stvorenje, hoću reći, kad zaista osećaš njegov nepojmljivi život i u isto vreme sopstveni nepojmljivi život. Ne želim da ti namećem sveštenečki poziv, ali ima u njemu prednosti koje ne bi uzeo u obzir ako ti ja ne ukažem na njih. Nije da moraš biti propovednik da bi dao blagoslov. Jednostavno, verovatnije je da ćeš se naći u situaciji da ga daš. To je nešto što ljudi očekuju od tebe. Ne znam zašto u knjigama ne piše više o toj strani našeg poziva.

Ludvig Fojerbah ima divnu misao o krštenju. Zabeležio sam je. On kaže: „Voda je najčistija, najbistrija od svih tečnosti; zahvaljujući tom prirodnom svojstvu, ona je slika prečiste prirode božanskog duha. Ukratko, voda je značajna sama po sebi, kao voda; zahvaljujući svom prirodnom svojstvu, ona je posvećena i odabrana kao sredstvo prenošenja Svetog duha. Zbog toga u osnovi krštenja počiva prekrasni, duboki prirodni značaj.“ Fojerbah je poznati ateista, no o radosnim stanovištima religije govori dobro koliko i svako drugi; osim toga, voli ovaj svet. Razume se, on smatra da bi se religija mogla jednostavno skloniti s puta dopuštajući radosti da postoji čista i neprikrivena. To mu je jedina pogreška, i to povećava. Ipak, veličanstveno govori o radosti, kao i o njenim religijskim izrazima.

Boton ga nimalo ne odobrava jer je poljuljao veru mnogih ljudi, ali krivica je, po mom mišljenju, u tim ljudima koliko i u Fojerbahu. Čini mi se da neki ljudi lepo bazaju oko i traže da im neko poljulja veru. Takva je moda u poslednjih stotinak godina. Moj brat Edvard mi je poklonio njegovu knjigu *Predavanja o suštini religije*, misleći da će me zapanjiti i da ću se odreći svoje nekritičke pobožnosti, što mi je tada

bilo jasno. Morao sam da je čitam krišom, ili sam barem tako mislio. Stavio sam je u limenu kutiju od keksa i sakrio je na drvo. Kao što možeš da zamisliš, to što sam je čitao u tim okolnostima učinilo ju je veoma zanimljivom. A i osećao sam strahopoštovanje prema Edvardu, koji je studirao na univerzitetu u Nemačkoj.

Shvatih da prvi put pominjem Edvarda, iako je za mene bio veoma važan. I dalje je, neka mu je laka crna zemlja. Osećam da sam ga u izvesnom smislu jedva poznavao, a opet, s druge strane, da sam razgovarao s njim čitavog svog života. Mislio je da će mi učiniti uslugu ako izbije iz mene malo Srednjeg zapada. To je usluga koju je njemu učinila Evropa. No, evo me ovde, proživio sam do kraja život na koji me je on upozorio i, sve u svemu, prilično sam zadovoljan njime. Ipak, znam da sam osetljiv kad je reč o parohijalizmu.

Edvard je studirao u Getingenu. Bio je izvanredan mladić. Beše stariji od mene gotovo deset godina, tako da ga nisam baš dobro poznavao dok smo bili deca. Delile su nas dve sestre i jedan brat, koje je sve odnela difterija za manje od dva meseca. On ih je znao; ja, razume se, nisam, tako da je to bila još jedna velika razlika među nama. Iako se o tome retko govorilo, uvek sam bio svestan da je postojao nekakav veseo život s mnogo ljudi kojeg su se njih troje dobro sećali, a koji ja uopšte nisam mogao da zamislim. Bilo kako bilo, Edvard je otišao na koledž kad je napunio šesnaest godina. Završio ga je s devetnaest, stekao diplomu iz klasičnih jezika i otišao pravo u Evropu. Godinama ga niko od nas nije video. Nije čak bilo ni mnogo pisama.

Zatim se vratio kući, sa štapom i ogromnim brkovima. *Herr Doktor*. Mora da mu je bilo oko dvadeset sedam ili dvadeset osam godina. Objavio je tanušnu knjigu na

nemačkom, nekakvu monografiju o Fojerbahu. Bio je pametan koliko se samo zamisliti može, i otac mu se takođe pomalo divio, kao što mu se divio, rekao bih, još otkako je Edvard bio dete. Roditelji su mi pričali priče o tome kako je čitao sve čega je uspevao da se dokopa, kako je napamet naučio čitavu knjigu Longfeloua, kako je precrtavao karte Evrope i Azije i naučio sve gradove i reke. Naravno, mislili su da odgajaju malog Samuila – svi su to mislili – tako da su ga svi snabdevali knjigama i bojicama i lupom i svim ostalim što im je padalo na pamet ili pod ruku. Majka je ponekad naglas žalila što nisu od njega zahtevali da više radi po kući, što je greška koju sa mnom sasvim sigurno nije ponovila. No, divno dete kakvo je on bio nije nešto što se često viđa, i vladalo je opšte mišljenje da će biti veliki propovednik. Stoga je pastva skupila priloge da ga daju na koledž, a zatim da ga pošalju u Nemačku. On se pak vratio kao ateista. Barem je uvek tvrdio da je ateista.

Zaposlio se na državnom koledžu u Lorensu, gde je predavao nemačku književnost i filozofiju, i ostao je tamo sve do smrti. Oženio se Nemicom iz Indijanapolisa i imali su šestoro sitne plavokose dece, koja su sva već uveliko izrasla u sredovečne ljude. Svih tih godina bio je nekoliko stotina kilometara daleko i jedva da sam ga viđao. Istina, slao je priloge crkvi kako bi se odužio za to što su mu pomogli. Ček datiran prvog januara stizao je svake godine, dokle god je bio živ. Bio je dobar čovek.

On i otac su se posvađali čim se vratio, odmah za večerom te prve večeri, kad je otac zatražio od njega da izgovori molitvu. Edvard je pročistio grlo i odgovorio: „Plašim se, gospodine, da to ne mogu učiniti mirne savesti.“ Sa očevog je lica nestala sva boja. Znao sam da je bilo pisama koja mi nisu davali da čitam, i znam da su roditelji razgovarali zabrinutim tonom.

Dakle, to je bila ta strašna potvrda njihovih strahovanja. Otac reče: „Živeo si pod ovim krovom. Znaš običaje naše porodice. Mogao bi pokazati malo poštovanja prema tome.“ Na to je Edvard, krajnje pogrešno, odgovorio: „Dok sam bio dete, razmišljao sam kao dete. Sada kad sam postao čovek, odbacio sam detinjaste stvari.“ Otac je ustao od stola, majka je i dalje sedela na svom mestu dok su joj suze tekle niz lice, a Edvard mi je dodao krompir. Nisam imao pojma šta se od mene očekuje, te uzeh malo. Edvard mi pruži preliv. Svečano smo jeli naš neposvećeni obrok neko vreme, a zatim smo izašli iz kuće i ja sam otpratio Edvarda do hotela.

Tokom te šetnje mi je rekao: „Džone, bolje da već sada znaš ono što ćeš jednog dana sigurno shvatiti. Ovo je zaostala zabit – mora da si već sada toga svestan. Kad odeš odavde, to je kao kad se probudiš iz transa.“ Pretpostavljam da su nas susedi videli kako odlazimo od kuće baš u vreme večere tog prvog dana, Edvard s rukom na leđima, blago povijen kako bi izgledalo da mu taj štap nečemu služi, delujući kao da je udubljen u nekakve naročito ozbiljne i visokoumne misli, koje su se možda nizale čak na stranom jeziku. (Slušaj me samo!) Ako su ga videli, istog časa su saznali ono na šta su već dugo sumnjali. Znali su takođe da je bilo gneva i plača u majčinoj kuhinji i da je otac bio na tavanu ili u šupi, na nekom skrovitom mirnom mestu, na kolenima, pitajući Gospoda šta se to traži od njega. A ja sam bio sa Edvardom, trčkarao sam za njim, što beše još jedan udarac mojim roditeljima, ili su bar tako mislili.

Osim knjiga koje sam pomenuo, Edvard mi je poklonio i malu sliku tržnice koja visi kraj stepenica. Moram obavezno reći tvojoj majci da slika pripada meni, a ne parohijskom

domu. Sumnjam da ima ikakvu vrednost, no majka bi možda želela da je ima.

Pridodaću i tog Fojerbaha knjigama koje će tvoja majka, zamoliću je, sačuvati za tebe. Nadam se da ćeš ga nekad pročitati. Koliko se meni čini, nema ničeg strašnog u toj knjizi. Prvi sam je put pročitao pod pokrivačem, i dole kraj potoka, jer mi je majka zabranila svaki kontakt sa Edvardom, a ja sam znao da to podrazumeva i čitanje ateističke knjige koju mi je dao. Rekla je: „Ako bi ikada tako razgovarao sa svojim ocem, to bi ga ubilo.“ Ja sam, u stvari, uvek želeo da branim svog oca. Verujem da sam to i učinio.

Na marginama knjige ima mojih zabeležaka koje će ti, nadam se, biti od koristi.

Pominjanje Fojerbaha i radosti podsetilo me je na nešto što sam video rano jednog jutra pre nekoliko godina, dok sam išao do crkve. Na pola puta ispred mene šetao je mladi par. Sunce je veličanstveno sinulo nakon teške kiše i drveće se, sasvim mokro, sijalo. Vođen nekakvim porivom – iz čiste ushićenosti, pretpostavljam – mladić poskoči i uhvati se rukama za granu, a bujica svetlucave vode sruči se na njih dvoje; oni se nasmejaše i dadoše se u trk, a devojka je otresala vodu s kose i haljine kao da se pomalo gadi, ali nije se gadila. Bilo je divno videti to, kao prizor iz kakvog mita. Ne znam zašto sam se sada toga setio, osim ako posredi nije to što je u takvim trenucima lako poverovati da voda postoji prvenstveno zbog blagoslova, a tek potom zbog zalivanja povrća ili pranja rublja. Voleo bih da sam više pažnje posvetio tome. Možda se moj spisak stvari zbog kojih žalim čini neobičnim, no ko to zaista može da kaže. Ovo je zanimljiva planeta. Zaslužuje svu pažnju koju možeš da joj posvetiš.

**Merilin Robinson
Galad**

Izdavač:
Čarobna knjiga
Mike Alasa 36, Beograd

Za izdavača:
Borislav Pantić

Plasman:
021/439697

Lektura:
Nevena Bojičić

Korektura:
Sonja Pejović

Prelom i priprema za štampu:
Marija Gajišin

Štampa:
Rubikon, Beograd

Tiraž:
800

CIP - Katalogizacija u publikaciji Narodna biblioteka Srbije, Beograd

821.111(73)-31

ROBINSON, Merilin 1943 -
Galad / Merilin Robinson; prevod: Nina Ivanović Muždeka - Beograd:
Čarobna knjiga, 2010 (Beograd:Rubikon). - 261 str.; 21 cm. - (Biblioteka
Avantura reči/ [Čarobna knjiga])

Prevod dela: Gilead, Marilynne Robinson. - Tiraž 800.

ISBN 978-86-7702-140-5
1. Robinson, Merilin [autor]
COBISS.SR-ID 178315532